

Nekoliko neobjavljenih dokumenata o djelovanju Petra Nakića

Ladislav Šaban

Kad sam prije 7—8 godina pisao svoju prvu raspravu (nazovimo je biografsku),¹ najveće teškoće pravila mi je naoko potpuna nestašica neposrednih arhivskih izvora o životu i radu Petra Nakića. Oskudni podaci iz cjelokupne starije literature nisu ni približno zadovoljavali. Nakon don Frane Bulića,² Petra Kolendića³ i don Iva Babarovića⁴ nitko nije decenijima više obogaćivao novijim podacima i onako oskudnu našu stručnu literaturu.

Ipak već i tada (1967), zahvaljujući naročito nesebičnoj i djelotvornoj pomoći o. Josipa Solda, mogao sam se izvrsno okoristiti originalnim ugovorom o gradnji Nakićevih orgulja u Zaostrogu, a taj je ugovor bio do tada meni jedini poznati dokument ove vrste i nije bio još nikako objavljen.

U arhive različitih samostana teško je laiku prodrijeti, pa tako povijesno blago otvara se znanstveniku samo od slučaja do slučaja, zahvaljujući suptilnosti uprave ili pak djelotvornoj pomoći dobronamjernog i nesebičnog suradnika. Upravo u o. Soldu naišao sam na veliku pomoć, pa je i velik dio važnih arhivskih podataka potekao od nje. Zahvaljujući takvoj pomoći samostanaca — a bilo ih je više — stali su se postepeno javljati važni dokumenti kojima sam se dobrim dijelom mogao okoristiti već u svom drugom radu o orguljarskoj umjetnosti Petra Nakića i njegovim orguljama u nas.⁵ Ipak, neki dokumenti našli su se prekasno, kad je već rukopis bio tiskan pa podatke više nisam mogao ubaciti.

Petar Nakić (1694 — oko 1769) bio je najveći hrvatski graditelj orgulja u prošlosti, radi čega upravo svaki dokument koji se pronade zaslužuje da se objavi, kako bi na taj način što više građe stajalo na raspolaganje svim budućim istraživačima Nakićeva djela.

Ovo su bile pobude koje su me navele da ovdje iznesem građu koju još nisam bio objavio ni iskustvom, a koja se naknadno pronašla.

Još jedno Nakićevo vlastoručno pismo

Najranije Nakićeve orgulje u Dalmaciji za koje znamo bile su građene za franjevački samostan u

Zaostrogu 1738. Ugovor o gradnji ovih orgulja objavio sam u cijelosti u svom drugom radu o Nakiću.⁶ Prema tom ugovoru orgulje su stajale i bile pogođene za 70 cekina s isplatom u dva obroka.

Nije mi tada bilo poznato da u knjižnici istog samostana postoji i jedno vlastoručno Nakićevo pismo upućeno gvardijanu fra Anti Marojeviću (pismo nije naslovljeno, ali je na poledini pribilježeno »al Maroevich«),⁷ u kojem pismu Nakić daje gvardijanu na znanje da pristaje da umjesto jednog dijela novca za isplatu orgulja samostanci očitaju mise po njegovoj namjeni. Radilo se o stotinu misa koje je trebalo čitati, jedna misna nagrada bila je 30 mletačkih soldi, što je sve skupa iznosilo 150 mletačkih lira. Na taj je način dosta siromašan samostan u Zaostrogu došao uz dosta povoljne uvjete do dobrih orgulja. Pismo glasi:

Reuerendo Padre Padre Colendissimo

Gia V:P:R: si ricordera delle messe promeseli (!) dunque lei celebrerà (!) messe numero cento a mia intentione, a conto dell'organo: e queste é trenta soldi veneti l'una che importarano lire veneziane cento e cinquanta, questo sia per sua regola; lei poi doppo la Santa Pasqua prossima ventura potrà con buoni tempi inuiarsi uerso Venezia per prender l'organo, che sarò aspetarla, é spero sara ben seruita é di buon gusto, che la faciata, sará in sette canpi (!), porti un puoco di oglio buon, che ne auerò grato, é sono con tutto osequio

D:V:P:R:

Umilissimo Seruo
D. Pietro Nachini

Ili u prijevodu: Poštovani časni oče! Vi ćete se sjetiti obećanih misa. Dakle, Vi ćete služiti stotinu misa po mojoj namjeni. Svaka misa je po 30 mletačkih soldi, što iznosi ukupno 150 mletačkih lira. Toliko Vama na znanje. Po idućem Uskrsu Vi ćete se po lijepom vremenu moći zaputiti prema Veneciji da preuzmete orgulje, a ja ću Vas sačekati i nadam se da ćete biti vrlo zadovoljni. Vrlo je ukusno što će pročelje (orgulja) biti u sedam polja.

¹ L. Šaban, Graditelj orgulja Petar Nakić i Šibenik. Radovi Instituta Jugosl. akademije znanosti i umjetnosti u Zadru, sv. 13—14, Zadar 1967.

² Don Frane Bulić, Orgulje glasovitih umjetnika po crkvama Dalmacije. Sv. Cecilija, Zagreb 1918, br. 5 i 6.

³ Petar Kolendić, Mesto i godine rođenja don Petra Nakića. Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor, Beograd 1921, knj. I, str. 34—35.

⁴ Don Ivo Babarović, Orgulje u Nerežišću. Sv. Cecilija, Zagreb 1943, str. 98—99 i 146—147.

⁵ L. Šaban, Umjetnost i djela graditelja orgulja Petra Nakića u Dalmaciji i Istri. ARTI MUSICES, IV Zagreb 1973.

⁶ o. c., str. 40—41, Prilog I.

⁷ Pismo je uvezano u knjizi »Odluke, imenovanja, svjedodžbe itd. raznim redovnicima od redovničkog poglavara i biskupa, većim dijelom iz pol. 18. vijeka«, odmah uz ugovor o gradnji Nakićevih orgulja. Sve zahvaljujem o. J. Soldu.

Ponesite malo dobrog ulja, za što ću Vam biti vrlo zahvalan.

Vaš ponizni sluga
Don Petar Nakić

Pismo doduše nije datirano, ali je napisano prije dovršetka orgulja, tj. prije Uskrsa 1738., a možda još nešto ranije. U pismu stoji jedna mala netočnost, naime ono o sedam polja (sette canpi) prospekta orgulja. Kako se i sada još može vidjeti na gornjem dijelu orgulja koji je do danas sačuvan, prospekt je imao samo pet ukrasnih lukova koje uz najbolju volju možemo tumačiti kao »polja«, a drugačije nije bilo ni ranije.

Spomenimo i to da je ovo pismo rijedak primjer u nas sačuvanog dokumenta na kojemu se Nakić potpisuje kao Nachini, kako se inače nazivao u Italiji. Naime, opazio sam da se Nakić uvijek kad saobraća s našim ljudima potpisuje kao »Nachihc« (osobito v. faksimil njegova posljednjeg pisma iz 1769. u mom radu »Umjetnost i djela...«, sl. 2). Slovom »hc« Nakić želi osigurati čitanje suglasnika »ć«, dok se »ch« u sredini njegova prezimena na mletačku čitao kao »k«. Italijaniziranoj varijanti Nakićeva prezimena nije nikako bilo uzrokom potalijančivanje Nakića, već isključivo neprilike s čitanjem tada jedino moguće grafije »Nachich« na talijanskom jezičnom području, o čemu je vrlo ispravno prvi pisao Petar Kolendić.⁸ Dakle, kako bi izbjegavao da ga u Italiji zovu Nakić ili Nakik, Nakić je radije uzeo varijantu Nachini kao jedino mogući izlaz, kojim se ipak nije pretežno koristio u saobraćaju s našim ljudima.

Pismo koje sam iznio ukazuje na lijepu crtu koja se inače u pravilu (izuzev slučaja s Makarskom) ne susreće u Nakićevu poslovanju, naime da je jednom našem siromašnom samostanu išao na ruku i u nestašici novca olakšao isplatu prihvativši kao protuvrijednost za dio naknade čitanje stotine misa po njegovoj nakani. Poznat mi je još samo jedan sličan slučaj, kada je Nakić samostanu u Makarskoj izradio posve nove orgulje (1743) isključivo za čitanje misa, naime uz obvezu da će se u samostanu dokle god bude on živ čitati svakodnevno po jedna misa po njegovoj namjeni, pa su se revno čitale mise punih 26 godina, sve dok ih Nakić jednim vlasitorničkim pismom od 20. veljače 1769. nije, pred smrt, oslobodio daljnje obveze.⁹ Nije mi poznato da bi Nakić gdje drugdje slično postupio kao u ova dva slučaja pa sam u svom posljednjem radu naslutio da se tu možda radi i o nekom posebnom činu Nakićeve zahvalnosti prema samostanu ili prema nekim određenim osobama koje su tada u njima živjele, prema kojima se činio obavezan. Pomišljao sam na ovaj dio dramatičnog procesa u papirskoj nuncijaturi u Veneciji 1729. godine, kada je Nakić postigao svoje otpuštanje iz samostana i prijelaz u status svjetovnih svećenika jedino zato jer je mogao svjedocima dokazati da je u red ušao protiv svoje volje, pod prisilom i iz straha pred ocem. Ovi Nakićevi svjedoci mogli su biti samo njegova samostanska braća i

prijatelji, koji su imali dovoljno odvažnosti da istupe i svjedoče u njegovu korist. Na žalost imena tih svjedoka nisu se u spisima sačuvala, no možda je to bio Marojević, gvardijan 1738. u Zaostrogu, a možda i gvardijan u Makarskoj.

Još o orguljama u Makarskoj

Naknadno se pronašao dokument (također o. Josip Soldo) kojim gvardijan i redovnici samostana u Makarskoj mole provincijala i definitorij da im dopuste prihvatiti Nakićev prijedlog da im za crkvu izradi orgulje uz uvjet doživotnog čitanja po jedne svete mise dnevno po njegovoj nakani. U tom se spisu spominje i dispozicija tih orgulja, što je vrlo važno, budući da se originalni ugovor nije sačuvalo, a možda i nije postojao kad se radilo već od početka o posve izuzetnim uvjetima. Spis se nalazi uvezan u knjizi »Decreti del diffinitorio e di Generali dell'Ordine...« i glasi:

Adi (prazno) 1742.

Desiderando noi Gvardiano e Padri discreti del Venerabile Conuento di Macarscha un organo per la nostra Chiesa Dal Reuerendo Sigr. D. Pietro Nachihc (!) artefice d'organi, et non auendo il denaro suficiente per tal oppera e sua ualuta, cosi che auendo sudetto Sigr. D. Pietro una sua massionaria libera uita durante, quale massionaria fu comprato dal medemo con la spesa di ducati trecento e s'intende la linerta della sudeta massionaria, per cio, noi Gvardiano e discreti sudeti unanimi uol (ontar) iamente s'oblighiamo officiar medema ma(ssionaria) quotidiana per conto di detto Sigr. D. Pie(tro) Nachihc per la) uita sua durante, principiando il di quando sara organo sudo. Terminato qual organo sara fatto a spese proprie di Sudo. Sigr. D. Pietro di quantita registri numero dieci, cioe: sette di ripieno, uoce umana, flauto e cornetta, la grandeza sara proporzionata alla suda. Chesa e perche non sia prediudicata detta massionaria ne uiolata la nostra uolunta, restano pregati li molti Reudi. Padri Pro(vincia) le e deffinitori, decretar et obligar li Reudi. Padri Guardiani ad intera et essatta obligazione et pontualità d'offiziar suda. massionaria quotidiana, uita durante del detto Sigr. D. Pietro Nachihc sotto pena della priuazione actiue et passiue alli Rdi. Padri Guardiani pro tempore.

(Sa strane) il decreto sarà posto imediate qui sotto e loro sotto scrizioni, regalizando form(al)iter

(Na idućoj strani nalazi se odluka definitorija kojom se prihvaća molba samostana i ujedno određuje stroga obaveza čitanja svakog dana po jedne mise po namjeni Petra Nakića. Dano je u Sibenu 27. lipnja 1742., a potpisali su definitorij provincije Bonaventura Radnić, Ivan Turić, Lovro Seneta, Stjepan Bracus, zatim provincijal Petar Karapandža, te Josip Valcovarino, predsjednik kapitula.)

(Nastavak slijedi)

⁸ Usp. citirani rad.

⁹ Sve podatke iz arhiva franj. samostana u Makarskoj, naročito fotokopiju posljednjeg Nakićeva pisma zahvaljujem susretljivosti o. Karla Jurišića. Faksimile ovog pisma objavio sam u svom radu »Umjetnost i djela...«